

FIGYELŐ

Két egyetemi jegyzet margójára. Tizenegy esztendőn át oktatótt KŐHALMI Béla az egyetemen és ennek az oktatómunkának zömét a bibliográfia tanítása képezte. Csendes, egyenletes munka volt ez, annak ellenére, hogy itt nem az volt a feladat; továbbhaladni valamely kitaposott úton, vagy kipróbált módszereket egyszerűen alkalmazni. A bibliográfia egyetemi oktatása és egyáltalán a könyvtártudományi ismeretek egyetemi tanítása nem rendelkezik hazánkban gazdag hagyományokkal. A múltban két egyetemünkön csekély óraszámmal magántanári kollégium tárgya volt a bibliográfia.

KŐHALMI Bélára hárult a feladat, hogy a bibliográfia egyetemi oktatásának módszereit kidolgozza, meghatározza azt az ismeretanyagot, melynek megismertetése és megismerése az egyetemi könyvtárosképzés céljait a legjobban szolgálja.

E feladatot KŐHALMI Béla úttörőként, a marxizmus—leninizmus tanításainak alkotó módon való alkalmazásával oldotta meg. Tudása, gazdag gyakorlati tapasztalatai, az ügy iránt érzett lelkesedése, elmélyedni szerető szelleme tették ezt lehetővé. Szinte meghökkentő jelenség, hogy ez a tevékenység az egyetem falain kívül eddig alig talált visszhangra. Úgy érezzük, hogy most, amikor időszertűvé vált a tanulságok levonása, legfőbb ideje — ha futólagosan is —, de elemezni a módszert, melynek segítségével KŐHALMI Béla annyi éven át a reá háruló feladatokat megoldotta.

Az elemzésnek legegyszerűbb módját választjuk. Az egyetemi előadások vázlatát képező két egyetemi jegyzet néhány jellemző tulajdonságát igyekszünk felvázolni, mintegy széljegyzetekkel kísérve azokat.

A kiindulás. Ez természetesen nem is lehet más, mint a bibliográfia fogalmának marxista szemléletű tisztázása. KŐHALMI Béla nem elégszik meg azzal, hogy elfogadja a marxizmus alapján álló bibliográfusok közkeletű megállapítását, mely szerint a bibliográfiát az írásművek társadalmi hasznosításának eszközüvé kell tenni, hanem a bibliográfia feltáró kritikai feladatait vizsgálja elsősorban.

Gondos elemzés alapján jut el ahhoz a megállapításhoz, hogy „a bibliográfia segédtudomány, de az összes tudományok segédtudománya”.

Ez a megállapítás számunkra — különösen ha ismerjük KŐHALMI Béla okfejtését —, szinte magától értetődőnek tűnik és nem is gondolunk arra, hogy ő volt az első, aki ilyen világos megfogalmazásban elének tárta ezt a gondolatot. A bibliográfia általános segédtudomány jellegének felismerése egyenes úton vezet el a bibliográfiának a felépítményen belül elfoglalt helyének meghatározásához is.

Ez a felfogás szinte szükségszerűen együtt jár azzal is, hogy KŐHALMI Béla a bibliográfiai tevékenységet elsősorban annak történetén keresztül vizsgálja.

A bibliográfia, a bibliográfia elméletének, a bibliográfiai műfajok kialakulásának és továbbfejlődésének története tehát az oktatás középpontjába került. Ezzel a bibliográfia oktatásának olyan módját valósította meg, mely egyedülálló a bibliográfiai oktatás gyakorlatában.

A *források*. Magát az oktatáshoz szükséges anyagot korántsem kapta készen KŐHALMI professzor. A használatban levő bibliográfiai tankönyvek és kézikönyvek szinte kivétel nélkül nem egyebek a fontosabb bibliográfiák bizonyos vezérelvek szerint rendezett enumeratív felsorolásánál. Még a Szovjetunióban és a népi demokráciákban megjelent tankönyvek (EJHENGOL'C: *Obszaja bibliografija*, DENISZ'EV munkája, FLEISCHHACK—RICKERT—REICHARDT bevezetése stb.) módszere is a tárgyszerinti csoportosításon belüli felsorolás.

A bibliográfia történetének valamely nagy pozitívista szintézise bizonyára igen értékes anyagot szolgáltathatott volna az előadásokhoz. Ez sem állott rendelkezésre. A bibliográfiai szakirodalom egyik standard munkájának tartott SCHNEIDER—féle *Handbuch* mindössze 35 oldal terjedelemben igyekszik összefoglalni a bibliográfia történetét. Sokáig ezt tartották a legalaposabb bibliográfia-történeti összefoglalásnak! KŐHALMI Béla már éveken keresztül tartotta történelmi alapozású előadásait, amikor 1956-ban megjelent L. N. MALCLÈS szintén nem nagyterjedelmű bibliográfia-történeti összefoglalása. És milyen megnyugtató lehetett KŐHALMI Béla számára, hogy azt átvizsgálva megállapíthatta; az abban ismertetett adatok eddig sem kerültek el figyelmét. Kétségtelen azonban, hogy az olyan nagyjelentőségű bibliográfia-történeti részlet-tanulmányok, mint BESTERMAN-nak a korai bibliográfiákról szóló műve jelentős adat-anyagot szolgáltatottak előadásaihoz.

Az anyaggyűjtés tekintetében tehát úgyszólván teljesen saját tevékenységére volt utalva. Elfelejtett bibliográfiák százainak címét kellett kinyomoznia, az előkerült műveket gondosan elemeznie, tanulmányoznia. Bátran elmondhatjuk: a bibliográfia művelői közül ő nyúlt legbátrabban az elsődleges forrásokhoz.

A *módszer*. Mindazok, akik érezték, hogy a bibliográfia problémái, annak történetén keresztül közelíthetők meg a legjobban, magának a bibliográfia történetének rekonstruálása érdekében keveset tettek.

A felismerés maga is többnyire bátortalanul jelentkezik. Victor ZOLTOWSKI mutatja ki a polgári szerzők közül talán elsőnek, hogy a bibliográfia alkalmas az emberiség szellemi és művészi termelése egyes ciklusainak felfedezésére. Nem véletlen, hogy KŐHALMI Béla kedvence szerzői közé tartozik Wilhelm FUCHS, a jogtudomány bibliográfiájának legkiválóbb művelője, az egyetlen talán, aki bibliográfiai összefoglalásának történeti alapozást ad és aki szellemes áttekintést nyújt a jogtudományi bibliográfia történetéről.

A tudománytörténetnek a bibliográfiával való összefonódottsága előadásainak vezérgondolata volt. E tekintetben a történész-bibliográfus Charles-Victor LANGLOIS-t vallotta mesterének. A könyvtáros tanszékek 1958. évi prágai nemzetközi konferenciáján is e kapcsolatok feltárásának termékeny voltára mutatott rá. Előadásaiban elemzését adta a tudománytörténetírás három formájának: a historiográfiainak, az elmélettörténetinek és a tudomány élő, változó anyaga, mozgásformájával foglalkozó (pl. földművelés) történetírásnak. A tudománytörténet csontvázát alkotó retrospektív szakbibliográfiának tehát — tanítása szerint — egybe kell foglalnia mind a három módszert követő irodalmat. Ezzel a látásmóddal megszüntette a bibliográfia-oktatás monoton-ságát.

A tudománytörténeti összefoglalás szerzője mindig ki van téve a kísértésnek, a tudományág történetét úgy megírni, hogy kizárólag a tudományág fejlődését jellemző jegyeket, forma- és stílusváltozásokat vegye tekintetbe. SCHNEIDER és főleg MALCLÈS bibliográfia-történeti szemlélete legalábbis erre utal. A bibliográfiaírás egyes korszakait magukat a bibliográfiákat jellemző jegyek alapján jelölik: a XVI. század a bibliográfia tudóskorszaka (L'époque savante), a XVII. század a történeti korszak (L'époque historique) a XVIII. század a történeti és tudományos korszak (L'époque historique et scientifique),

a XIX. század a kisipari korszak (L'époque artisanale), végül korunk a bibliográfia technikai korszaka (L'époque technique). Kétségtelen, hogy ez a periodizáció, ha az egyes korszakokban létrejött bibliográfiák tartalmát, szerkesztési módját, megjelenési formáit vesszük elsősorban tekintetbe, a tényleges helyzetet jól ismerteti.

KÓHALMI Béla periodizációja szükségszerűen más, még pedig olyan, hogy azt elsősorban a társadalmi formák változása határozza meg, és ezen belül jutnak kifejezésre az egyes korszakok bibliográfiai természetét jellemző jegyek. A KÓHALMI-féle periodizáció tehát a következő: a bibliográfia a könyvnyomtatás első másfél századában; a bibliográfia a könyvnyomtatás első másfél századában; a bibliográfia a feudális reakció és a francia polgári forradalom szakaszában; a bibliográfia a kapitalizmus kibontakozása szakaszában; a történettudományi kutatás hatalmas kibontakozása a XIX. század első kétharmadában és a bibliográfia stb. A periodizáció tehát történeti és nem bibliográfiai kategóriák alapján valósul itt meg.

Az anyag válogatásán, időrendi ütemének megállapításán kívül a módszerhez tartozik a műhely megismertetése is. KÓHALMI a bibliográfiát a tudományos kutatás „műszerének” — és nem eszközének tekinti. A „műszer” helyes használatának megismertetése az oktatás gyakorlati oldalát jelenti.

Ezt a feladatot is merőben új, az irodalom társadalmi hasznosítását elősegítő módszerek alkalmazása révén oldja meg. A szokásos enumeratív módszerrel szakítva a jegyzet első kötete, miután társadalmi összefüggéseiben feltárta a bibliográfia fejlődésének főbb vonásait, a bibliográfiák elemzésének módszertanával ismerteti meg a hallgatót. Eltekintve attól, hogy irodalmi források e kérdések felvetésénél sem állottak rendelkezésre, az elméleti megalapozottságon kívül ezzel is a szó legszorosabb értelmében gyakorlatiassá teszi a bibliográfia oktatását. A jegyzetnek ebben a módszertani részében nem a bibliográfiai tevékenység elemzése, hanem az egyes bibliográfiai műfajok felhasználásának kérdése áll a mondanivaló központjában. Az ajánlott feladatok és gyakorlatok tematikája mutatja legvilágosabban, merrefelé kívánja irányítani hallgatóit KÓHALMI Béla.

A jegyzet első részének függelékei, a második rész első fejezete — „Bevezetés a szakbibliográfiák elemzésének módszertanához” — valamint a rendkívül szellemes „Összehasonlító táblázat a retrospektív nemzeti bibliográfia módszertanához” tulajdonképpen előkészítője a gyakorlati célokat szolgáló szakbibliográfiai ismereteknek. A gyakorlati ismeretek előkészítésének ez a módszere is új és valamennyi külföldi tankönyvnél gazdagabb anyagra támaszkodik.

A módszer ismertetése csak vázlatos lehetett. Célja érzékeltetni annak újszerűségét, a szemlélet és módszer egységét.

A hiányok. Bármily gazdag a két jegyzet anyaga, bármennyire is érvényesül azokban a korszerű szemlélet, bármennyire következetes és célratoró az alkalmazott módszer — a két jegyzet mégis csak ideiglenes rögzítése egy nagyszabású mondanivalónak. Természetes tehát, hogy helyenként zsúfolt, helyenként vázlatos. Hozzá kell tennem azonban, hogy előadásai — könyvbemutatói — már évek óta meghaladták a jegyzetben elemzett irodalmat.

Egy dolog azonban bizonyosnak látszik. KÓHALMI Béla számára a nyugdíjazás nem jelent nyugalombavonulást.

SZENTMIHÁLYI JÁNOS

A devizaigényes külföldi könyvbeszerzés elemzésének néhány tanulsága.

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári osztálya — az Országos Könyvtárügyi Tanáccsal egyetértésben — az utóbbi év folyamán napirendre tűzte a külföldi könyvek központi feldolgozásának s a vele kapcsolatos országos gyarapodási jegyzékek kiadásának megvalósítását,¹ sőt e lényeges és központi feladatokat könyvtárügyünk második öt éves tervének irányelveibe² is beépítette. Feladatul tűzte ki annak biztosítását, hogy az országos központi katalógusba (ezután: KK) a hazánkba érkező valamennyi külföldi könyv részint *bejelentés*, részint *központi feldolgozás* útján a beérkezés után nyomban bekerüljön, továbbá azt, hogy ezen az alapon folyamatosan megjelenjenek az országos gyarapodási jegyzékek.

A gyakorlati megvalósítás lehetőségeinek elemzése során kitűnt, hogy a külföldi könyvek központi feldolgozása, s az országos gyarapodási jegyzékek kiadása igen komplex, szervezési és anyagi szempontból is bonyolult feladat, amit legjobb lépcsőzetesen, több ütemre felosztva megvalósítani. Egyetlen szakértő sem tagadta, hogy *elvileg* a maximális megoldás (*valamennyi* külföldről beérkező könyv központi katalogizálása, az igénylő könyvtárak *teljes* kielégítése katalóguscédulákkal, az Országos Széchényi Könyvtár KK-ának *maradéktalan* ellátása a külföldi könyvek céduláival, *teljesértékű* országos gyarapodási jegyzékek közrebocsátása) lenne eszményi — de abban több-kevesebb eltéréssel mindenki megegyezett, hogy ez a *végső cél* csak évek munkája után *realizálható*. Jelenleg jóval szerényebb — de még mindig igen jelentős — célkitűzéssel és feladat-tervvel foghatunk a munkához. Legjobb könyvtári szakértőink, illetékes könyvtárügyi irányító szerveink (a MM Könyvtári osztálya, az OKT kibővített elnökségi üléségyaránt azon a véleményen voltak, hogy 1961 folyamán (törekedve a fokozatos teljeségre) a következő célok megvalósítását tűzhetjük ki magunk elé:

1. a devizaigényes (nyugati) könyvek központi katalogizálását,
2. e központi katalogizálás eredményeképpen a KK ellátását a megfelelő cédulákkal,
3. ugyancsak a központi katalogizálás s a különféle könyvtárak bejelentései alapján az országos gyarapodási jegyzékek szerkesztését és kiadását,
4. a megjelenő gyarapodási jegyzékek elemzése útján könyvtáraink szerzeményezési politikájának és gyakorlatának helyesebb egyeztetését, a gyűjtőkörök finomabb elhatárolását, a devizagazdálkodás tervszerűbbé tételét.

A következő évek munkája lesz hivatva megtenni a soronkövetkező lépéseket, éspedig:

mindenekelőtt a szocialista szektorból származó monográfiák központi katalogizálását (ez a jelen pillanatban a beszerzés decentralizáltsága miatt, igen sajnálatos módon nem hajtható végre),

e fontos művek központi feldolgozása révén a KK további teljessé tételét,

megfelelő, korszerű sokszorosító eljárás segítségével a katalóguscédula-sokszorosítás megindítását.

Az egyelőre szerényebb célokat kitűző munka részleteinek kidolgozása megindult, sőt időközben lényeges előrehaladást is tett. A tervezés munkáját azonban lépten-nyomon megnehezítette az, hogy a külföldi (devizaigényes) import-könyvek országos (központi) statisztikája nem állt rendelkezésünkre. Az importot végző Kultúra külkereskedelmi vállalat, s az országba érkezett könyveket szétosztó ÁKV Könyvtárellátó osztálya

¹ E rövid cikknek jelenleg nem feladata erről a kérdéstről, annak külföldi és bel-földi helyzetéről, a megoldási lehetőségekről beszámolni. Egy későbbi időpontban remélhetőleg lesz alkalmunk feltárni folyóiratunk hasábjain a szóban forgó kérdés-komplexumot.

² A *Könyvtáros*. 1960. 6. sz.

ugyan bocsátott rendelkezésünkre statisztikai adatokat, de ezek a statisztikák természetesen a szóban forgó kereskedelmi vállalatok céljait szolgálták, s nem könyvtári hasznosításra készültek. Világossá vált, hogy csak abban az esetben tudunk tervet és költségvetést összeállítani, ha a magyarországi könyvtárak által a Kultúrához beküldött könyvrendelőlapok alapján megérkezett külföldi művek legfontosabb adatait elemezzük, összesítjük és értékeljük. Ismét a könyvtári kooperáció sietett segítségünkre, hogy ezt a fontos munkát el tudjuk végezni.³

Kiindulási alapunk az volt, hogy a rendelkezésre álló *legújabb* (tehát 1959-ben megérkezett) devizaigényes külföldi monográfikus művek céduláit elemezve és adataikat összesítve vonjunk le megfelelő könyvtári jellegű következtetéseket elsősorban a központi feldolgozásra, de másodsorban szerzeményezésünkre vonatkozóan is. Az utóbbi szempont — célkitűzésünknek megfelelően — háttérbe szorult az első mögött, s így a legtöbb esetben nem tartalmi, hanem csupán mennyiségi szempontokra tudunk figyelni. Azonban az itt bemutatásra kerülő adatok ennek ellenére is a feldolgozásra vonatkozó következtetések levonása mellett, alkalmasak lesznek részint a KK néhány problémájának megvilágítására, részint könyvbeszerzésünk egy-két irányvonalának jellemzésére.

Az elemzés⁴ a következő szempontokat vette figyelembe:

1. Külön figyelt a művek és a művekhez (féleségekhez) tartozó példányok számára.
2. A műveken és a példányokon belül kettős keresztmetszet szerint dolgozott:
 - a) átfogó szakcsoportok (társadalomtudományi, természettudományi, műszaki, orvostudományi, mezőgazdasági, vegyes művek) szerint,
 - b) nyelvek (angol, német, francia, olasz, spanyol, egyéb) szerint.
3. Megállapította, hogy az ÁKV az összetartozó példányokat (példányt) egyszerre vagy több alkalommal küldte-e ki a könyvtárak számára (három napon belüli kiküldés — a feldolgozás ritmusának szempontjából — egyetlen alkalomnak számítva).
4. Megállapította, hogy a kiküldött könyvek milyen típusú könyvtár birtokába jutottak. Három típust különböztetett meg:

I. típus : nagykönyvtárak, melyek 1959-ben — amennyiben hálózati központok — nem végeztek központi katalogizálást a hálózati könyvtárak számára. Ebbe a csoportba tartozik az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, az Országos Műszaki Könyvtár, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár, az Országos Pedagógiai Könyvtár, az Országgyűlési Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az Állami Gorkij Könyvtár.

³ A MM Könyvtári osztályán kívül elsősorban az anyagi bázist biztosító Országos Műszaki Könyvtár vezetőségének s a statisztikai munkát végző OSzK Központi katalógus osztály munkatársainak mondok ezen az úton is köszönetet segítségükért.

⁴ Köszönettel tartozom a Könyvtárellátó szakkönyvtári csoportjának, illetve UBORNÝÁK elvtársnak, hogy volt szíves rendelkezésre bocsátani az 1959. évi rendelécédulákat. Ugyancsak ő hívta fel a figyelmemet tapasztalatai alapján arra az általunk, könyvtárosok által is ismert tényre, hogy *egyetlen* év beszerzései nem jogosíthatnak fel bennünket százszázalékos következtetések levonására akár a katalogizálás, akár a szerzeményezés területén. A különféle időpontokban befutó rendelések kielégítése nem egy naptári évben történik. Amikor tehát hangsúlyozzuk ezt, s nem óhajtunk adatainknak százszázalékos érvényességet tulajdonítani, a nagy számok törvénye alapján elemzésünk mégis helytálló lehet. Sem anyagi, sem munkaidő lehetőségünk nem volt három év importjának elemzésére.

⁵ Lehetőségünk és időnk 18 200 rendelécédula (A—K betűk) adatainak elemzésére volt. Ez az 1959. évi devizaigényes könyvimport — ami természetesen közkönyvtárakba jutott — mintegy 50%-át jelentette. A munka közben végzett kísérleteink azt bizonyították, hogy már 5000 könyv cédulájának elemzése is hasonló százalékszámokat eredményezett. A nagy számok törvénye tehát már jóval kisebb példányszámnál is érvényesült, de megnyugtató eredmény elérése céljából munkánkat ki kellett terjesztenünk,

A tervbe vett központi jellegű szolgáltatások szempontjából ezeket az országos jellegű nagy könyvtárakat az jellemzi, hogy feldolgozási munkamódszereik fejlettek, a KK számára hiánytalanul jelentik az új külföldi beszerzéseket, valamilyen gépi sokszorosító eljárással sokszorosítják igen differenciált katalógushálózatuk számára a szükséges cédulákat, s egyetlen kivételtől eltekintve rendszeresen kiadják új gyarapodásaik jegyzékét.

Ahol hálózati könyvtárak tartoznak a központi könyvtárhoz (MTAK, OMK, OMK) s a hálózati könyvtárak jelentős külföldi könyvimportban részesülnek, e könyvtárak számára fontos lenne a központi cédula-ellátás is. (I. pl. az OMK mintegy 1000 szakkönyvtárra tehető hálózatát).

II. típus: az egyetemi és főiskolai könyvtárak közül azok, melyek 1959-ben központilag dolgozták fel⁶ a devizaigényes külföldi könyvanyagot.

Ebbe a csoportba tartozik csaknem minden egyetemi és főiskolai könyvtárunk, néhány orvosi egyetemi könyvtár (Budapest, Debrecen) kivételével.

A központi szolgáltatások szempontjából ez a II. számú csoport a legfejlettebb: saját területen mindegyik megvalósította a központi feldolgozást és a központi cédula-ellátást. E mellett ugyanazok a vonások jellemzik itt szóba jövő funkcióikat, mint az I. csoportéit (fejlett munkamódszerek, jelentés a KK számára, gépi sokszorosítás, egyetlen jelentős kivételtől eltekintve itt is megjelennek a különféle gyarapodási jegyzékek).

III. típus: ide sorolható minden olyan szakkönyvtár⁷, mely nem tartozik az I. és II. csoportba, tehát a hálózati központjuk nem valósította meg a központi feldolgozást. Ezek a könyvtárak — kevés kivételtől eltekintve — ún. „kiskönyvtárak” (kutató intézeti, üzemi, vállalati szakkönyvtárak, egyetemi intézeti és klinikai könyvtárak).

Nem kell különösen indokolni, hogy ez az igen népes csoport a leginkább ráutalt a központi feldolgozásra, s a kutatómunka, a termelés és az oktatás érdeke, hogy e könyvtárak külföldi könyvbeszerzései be legyenek jelentve a KK-ba és napvilágot lássanak központi gyarapodási jegyzékekben.

Általában e csoport jellemzői az általunk vizsgált területeken inkább negatívok: a katalogizáló munka színvonala igen sok helyen nem kielégítő annak következtében, hogy sok kiskönyvtárban nem dolgozik főhivatású és szakképzett könyvtáros, az 1600 könyvtárból alig néhány könyvtár jelent rendszeresen a KK számára,⁸ új beszerzéseik legnagyobbbrészt nem jelennek meg gyarapodási jegyzékekben, sokszorosító bázisuk vagy nincs, vagy szükségtelen is számukra.

5. Az országba érkező devizaigényes könyvek hozzáférhetősége szempontjából arra is figyelnie kellett az elemzésnek, hogy milyen arányban kerültek külföldi könyvek *kizárólag* a III. csoportba sorolt szakkönyvtárakba: ezek a könyvek ugyanis — mivel nem szerepelnek a KK-ban — egy igen szűk olvasóköron túl szinte elveszetteknek mondhatók a széleskörű felhasználás (pl. könyvtárközi kölcsönzés, foto- vagy mikromásolatok stb). számára.

6. Utolsó — de nem lényegtelen — szempontként szükséges volt figyelni azt is, hogy az egyes művek hány példányban érkeztek be az országba, illetve kerültek el a könyvtárakhoz.

⁶ *Egyetemi és főiskolai könyvtárak fontosabb adatai*. Bp., 1959. (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Módszertani osztály). 10. sz. táblázat.

⁷ 2200 szakkönyvtárat véve figyelembe, az I. csoportba tartozik a 8 országos nagykönyvtár, a II. csoportba mintegy 600 egyetemi és főiskolai könyvtár, a III. csoportba pedig kb. 1600 szakkönyvtár, az ún. „kiskönyvtárak” zöme.

⁸ Az OSZK Központi katalógus osztályának közlése.

Az elemző munka eredményeképpen a következő adatokat kaptuk:

A) A művekre vonatkozó kimutatás

Szakcsoport	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen
Társad. tud.	1811	1849	1129	254	70	111	5224
Természettud.	1469	753	261	20	11	10	2524
Műszaki tud.	1061	1422	153	10	1	7	2654
Orvosi tud.	622	651	93	7	—	3	1376
Mezőgazdaság	231	231	35	11	—	1	509
Vegyes művek	70	46	25	11	1	6	159
Összesítés	5264	4952	1696	313	83	138	12446

B) Példányokra vonatkozó kimutatás

Szakcsoport	Angol	Német	Francia	Olasz	Spanyol	Egyéb	Összesen	Szétküldési alkalom
Társad. tud.	2076	2350	1275	286	70	119	6176	5988
Term. tud.	2484	1575	325	22	11	17	4434	3924
Műszaki tud.	1614	2525	180	14	1	8	4342	4017
Orvostud.	887	1190	189	7	—	3	2276	1897
Mezőgazd.	303	360	43	11	—	1	718	677
Vegyes m.	120	83	29	13	1	8	254	234
Összesen	7484	8083	2041	353	83	156	18 200	16 737

C) Százalékos kimutatás a nyelvi megoszlásra

Nyelv	Mű, %	Példány, %
Angol	42,4	41,1
Német	39,8	44,4
Francia	13,6	11,2
Olasz	2,5	1,9
Spanyol	0,6	0,5
Egyéb	1,1	0,9

D) Százalékos kimutatás a szakcsoportok szerinti megoszlásra

Szakcsoport	Mű, %	Példány, %
Társad. tud.	42	33,9
Természettud.	20,2	24,4
Műszaki tud.	21,3	23,9
Orvosi tud.	11,1	12,5
Mezőgazdaság	4,1	3,9
Vegyes művek	1,3	1,4

E) A példányok könyvtártípusonkénti megoszlása szám és százalék szerint*

Szakcsoport	I. típus (nagykönyvtárak)		II. típus (egyet. kvtárak)		III. típus (kiskvt.)	
	példány	%	példány	%	példány	%
Társad. tud.	2492	40,4	2230	36,1	1454	23,5
Term. tud.	468	10,6	1420	32	2546	57,4
Műszaki tud.	499	11,5	1034	23,8	2809	64,7
Orvostud.	64	2,8	438	14,9	1774	82,3
Mezőgazdaság	124	17,3	177	24,6	417	58,1
Vegyes m.	94	37	75	29,5	85	33,5
Összesen	3741	20,5	5374	29,5	9085	50

* A százalékos összesítés végeredménye e táblázatban természetesen nem a függőleges, hanem a vízszintes sorok szerint alakul.

F) Kizárólag a III. típusú könyvtárakba került példányok száma

Szakcsoport	Példányok száma	% az összpéldányhoz (18 200) viszonyítva
Társad. tud.	1026	16,6
Természettud.	1138	25,7
Műszaki tud.	1806	41,6
Orvosi tud.	985	43,3
Mezőgazdaság	244	34
Vegyes művek	50	19,7
Összesítés	5249	28,9*

* Az összesítés % száma itt sem összesítés, hanem viszonyítás.

G) A művek példányonkénti megoszlása

Szakcsoport	az elemzett mű beérkezett azonos példányban									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Társad. tud.	4595	456	117	34	12	3	1	—	—	—
Természettud.	1781	353	153	91	52	22	22	13	12	5
Műszaki tud.	1960	341	142	77	49	30	16	5	7	8
Orvostud.	1005	184	86	38	18	16	5	8	6	3
Mezőgazd.	387	84	20	10	5	2	1	—	—	—
Vegyes m.	108	35	6	3	1	1	2	2	—	1
Összesen	9836	1453	524	253	137	74	47	28	25	17

(folytatás):

Szakcsoport	az elemzett mű beérkezett azonos példányban										
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	28
Társad. tud.	—	2	1	1	1	—	—	—	—	1	—
Természettud.	6	3	1	3	3	—	1	—	—	2	1
Műszaki tud.	4	4	3	2	4	—	—	2	—	—	—
Orvostud.	2	—	2	—	1	—	—	1	—	1	—
Mezőgazd.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vegyes m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	12	9	7	6	9	—	1	3	—	4	1

H) A G) jelű táblázat adatainak százalékos kimutatása

1 példányban érkezett a művek	79	%-a
2	11,7	%-a
3	4,2	%-a
4	2	%-a
5	1,1	%-a
6—28	2	%-a

Szakcsoportonkénti százalékos megoszlás

Szakcsoport	1 pld.-ban ér. művek, %	2, vagy 2-nél több pld. ban ér. művek, %
Társad. tud.	88	12
Természettud.	70,5	29,5
Műszaki tud.	73,8	26,2
Orvosi tud.	73	27
Mezőgazdaság	75,7	24,3
Vegyes művek	67,9	32,1

Bár a táblázatok adatai és százalékszámai jórészt nem szorulnak magyarázatra, a tervezett központi feladatokra és — amennyiben lehetséges — a szerzeményezésre vonatkozóan szükséges néhány tanulságot levonnunk.

1. Az A—D jelű táblázatokhoz.

Az egy éven belüli könyvimport adatai aszerint a művek és a példányok aránya 1 : 1,46-hoz, tehát kerek számokban fogalmazva, egy műre átlagosan másfél azonos példány jut.

A társadalomtudományi beszerzés — ha a műveket vesszük figyelembe — nem jár messze az egész beszerzési volumen felétől. Ha a beérkezett és szétosztott példányokat tekintjük, akkor a társadalomtudományi beszerzések az egész szerzeményezés $\frac{1}{3}$ részét teszik ki, a természettudományi és alkalmazott természettudományi szerzeményezés $\frac{2}{3}$ részével (64,7%) szemben. Világos ebből, hogy a társadalomtudományi szerzeményezés területén — amint ezt a G) és H) jelű táblázatok is illusztrálják — aránylag csekély az átfedés. A szerzeményezési egyeztető bizottságok működésének általánossá tételével a ma még itt-ott jelentkező, feleslegnek bizonyuló átfedéseket ki lehetne küszöbölni. Termé-

szetesen ez nem azt jelenti, hogy azok a fontos társadalomtudományi művek, melyek lényeges tudományos vagy társadalmi szükségletet elégítenek ki, ne jöjjenek be több példányban az országba.

Még óvatosabbnak kell lennünk a természettudományok és a műszaki tudományok területén, ahol részben a könyvtárak nagy száma és területi decentralizáltsága, részben a könyvek nemegyszer szinte munkaeszköz-jellege miatt a többes beszerzések indokoltabbak, mint a társadalmi tudományok területén. A D) jelű táblázat fordított tendenciájú százalékszámait a mű ~ példány viszonylatban jól dokumentálják ezt a megállapítást.

Ami a devizaigényes könyvek nyelvi megoszlását illeti, az angol és a német nyelvű művek beszerzése erőteljesen kiemelkedik. A német szakirodalom beszerzése különösen a technika területén került előtérbe, míg a francia nyelvű könyvek döntő többsége a társadalomtudományi területre esik.

A nyelvi megoszlás különben pontos feleletet ad arra is, hogy a tervezett központi feldolgozás könyvtáros személyzetével szemben milyen nyelvi igényeket támasszunk.

A központi feldolgozás munkamenetét illetően leglényegesebb tanulság a „szóródási mutató”. Ugyanis az ÁKV a 18 200 művet 16 737 alkalommal küldte ki a rendelők könyvtárak számára. Ez a „szóródás” azt jelenti, hogy egyszerre csupán 1,09 azonos példány került az ÁKV futószalagjára. Ez a tény a központi feldolgozás munkamenetét megnegheztíti.

2. Az E—F jelű táblázatokhoz :

Itt igen érdekes tendenciákat figyelhetünk meg.

A társadalomtudományi beszerzések területén a súlypont az I. csoportra, az országos nagykönyvtárakra esik. Valamivel kisebb az egyetemi könyvtári hálózatok részese-dése s legcsekélyebb — 23,5% — a III. csoportba sorolt kiskönyvtáraké. Véleményünk szerint ez a megoszlás egészséges arányokra vall, mert a társadalomtudományi kutatási bázisok kiépítésénél fokozottabb jelentősége van a nagy és differenciált gyűjteményeknek, mint a kis szakkönyvtáraknak.

Ellenkező irányzatot figyelhetünk meg a természettudományoknál, a technikánál és a mezőgazdaságnál. Ezeknél a tudománycsoportoknál az I. csoport részese-dése igen csekélynek mondható (10,6, 11,5, illetve 17,3%). Nagyobb és jelentősebb az egyetemi és főiskolai könyvtári hálózatok részese-dése e területeken, különösen a természettudományi és műszaki egyetemi intézeti könyvtárak beszerzései révén. Mindhárom területen azonban a III. csoportba sorolt, döntő többségükben *kis szakkönyvtáraké a vezető szerep*, sőt műszaki vonalon az egész külföldi könyvbeszerzés kétharmad része az ő kezükben van!

Az orvosi tudományoknál még fokozottabban kell ezt a következtetést levonnunk. Itt azonban szükséges megjegyezni, hogy az I. és II. csoport részese-dése a III. csoport hátrányára növekedni fog, ha az orvos-egészségügyi hálózat több vonalon — például mindenekelőtt a budapesti Orvosegyetem intézeti és klinikai viszonylatában — megvalósítja a KK-nak való bejelentést. Azonban még ezzel a várható korrekcióval is teljesen azonos kép fog kibontakozni ezen a területen is, mint az előbbi szakcsoportnál, annál is inkább, mert a megyei kórházak könyvtárai — amint ezt elemzés közben tapasztaltuk — igen jelentős szerepet visznek az orvostudományi szakirodalom beszerzése terén.⁹

⁹ Meg kell jegyeznünk, hogy a Kultúra-cédulák elemzése közben igen gyakran megfigyelhettük, hogy orvosi területen jut legnagyobb számban devizaigényes külföldi mű magánkézbe vagy ÁKV-boltokba (5-ös számú könyvesbolt, Semmelweis-könyvkereskedés). Ezeket a fontos kézikönyveket — a KK tanúsága szerint — közületek, közkönyvtárak egyáltalában nem rendelték meg, vagy a KK-ba nincsenek bejelentve; pl. R. L. CECIL—R. F. LOEB: *Textbook of medicine*. London, 1959.; HESS: *Allgemeine Tiefenpsychologie*; vagy FRANCONI—WALLGREN: *Lehrbuch der Pädiatrie*. E mű 4 példányából 3 az 5. sz. Idegen nyelvű könyvesboltba, 1 pedig a 19-es Semmelweis könyvesboltba érkezett be. További útjuk ismeretlen számunkra. Mindenesetre az utóbbi mű

A központi funkciók szempontjából folytatott elemzésünk igen lényeges tételeihez jutunk most el. Ha az I. és II. kategória adatait összesítjük (ehhez minden jogunk megvan, hiszen e két kategória könyvtárai lényegében magukban foglalják a tudományos nagykönyvtárakat, az országos szakkönyvtárakat és az egyetemi könyvtárakat hálózati könyvtáraikkal együtt) — akkor a következő eredményre jutunk:

Az I. és II. kategória könyvtárai kezükben tartják a társadalomtudományi beszerzés 76,5%-át, a természettudományiak 42,6%-át, a műszaki szerzeményezés 35,3%-át, az orvosi 17,7%-át, a mezőgazdasági beszerzések 41,9%-át, az általános (összefoglaló jellegű) tájékoztató művek szerzeményezésének 66,5%-át. *Kereken és összefoglalóan: az I. és II. típusú tudományos és szakkönyvtáraink a devizaigényes könyvbeszerzés 50%-át tartják kézben.*

Értékesnek vélhetjük ezt az eredményt akkor, ha meg vagyunk elégedve azzal, hogy a külföldről beszerzett szakkönyvek *fele* igen jó színvonalon feldolgozásra kerül, általában differenciált katalógusok¹⁰ tárják fel a kutatók számára, s a beszerzések *fele* az OSZK központi katalógusa útján hozzáférhetővé válik nemcsak a szűkebb terület beavatottjai, hanem a széleskörű nyilvánosság számára is.¹¹

A korszerű szocialista könyvtári munka azonban nem épülhet fel sem véletlenekre (mi kerül be a KK-ba és mi nem), sem ötven százalékos megoldási módszerekre. A kutatómunka, a termelés, az oktatás könyvtári igénye sokkal többet vár és követel könyvtáraink és könyvtárügyünk teljesítőképességétől, mint félmegoldásokat, népgazdaságunk igen jelentékeny devizaráfordítása is szükségszerűen előírja a közkönyvtárakba kerülő könyvek és folyóiratok teljesértékű kihasználását.

Az *F* jelű táblázat még egy igen érdekes és fontos adatot nyújt számunkra: ebből kiderül, hogy évi átlagban a devizaigényes külföldi beszerzések 29%-a kizárólag a III. kategóriájú, tehát általában a KK-nak *nem jelentő* szakkönyvtárakba kerül, s ennek következtében csaknem elvész a széleskörű nyilvánosság számára (mondani sem kell, hogy ezek a könyvtárak egy-két, igen szűkkörű kutatógárdának kiadott szerzeményezési jegyzéktől eltekintve, gyarapodásukról nem számolnak be potenciális olvasótáboruk számára). Még fontosabb ez a megállapításunk akkor, ha figyelembe vesszük az egyes szakcsoportokon belüli százalékos megoszlást. Kiderül, hogy a természettudományi külföldi

egy példányát a Pécsi EK bejelentette a KK számára. — Amennyire örvendetes, hogy ezek a művek orvosaink magánkönyvtárába kerültek, annyira fontos lenne az is, hogy közkönyvtáraink is megrendeljék azokat, s bejelentsek őket a KK számára.

¹⁰ Ebből a szempontból a számszerűségénél jelentékenyen kedvezőtlenebb a helyzet, mert a probléma alapos ismerői (Csűrny István, DOMANOVSKY Ákos), szerint az egyetemi intézeti könyvtárak — bár kifogástalan katalóguscédulák birtokába jutnak a központi könyvtár feldolgozó tevékenysége révén — nem mindig használják fel ezeket a katalóguscédulákat és nem szervezik meg minden esetben még a legszükségesebb katalógusait sem.

¹¹ Igen érdekes és megnyugtató, hogy egy egészen más módszerrel folytatott vizsgálat nemcsak elvileg, de számszerűség szempontjából is csaknem azonos eredményre jutott. Sz. NÉMETH Mária az OKT 1960 febr. 24-i ülésén előadott referátumában (*A központi katalógusok helyzete és problémái Magyarországon*. Bp. 1960. OKT soksz. 14 l.) rámutatott arra, hogy a Kultúra megrendelő-lapok kémpróbaszerű ellenőrző elemzése a KK-ban a következő eredménnyel járt: a megvizsgált 2000 könyv-megrendelőlapból 40% a bejelentő könyvtárakra, 60% pedig a KK számára *nem jelentő* könyvtárakra jutott. A mi vizsgálódásunk szerint 50% esik a III. típusú könyvtárakra. Ez nagyjából azonos a „nem-jelentő” kategóriával; néhány említésre méltó kivétel (pl. Budapesti Orvosegyetemi Könyvtár, MTA Eötvös Könyvtára, MTA Nyelvtudományi Intézetének könyvtára, MTA Jog- és Államtudományi Intézetének könyvtára) — ezeket mi a III. kategóriába voltunk kénytelenek sorolni — a 40 és 50%-os arányt egészen közel hozza egymáshoz. — Fenti adatok pontos megállapítását BALLA Miklósnának, az OSZK KK-osztály csoportvezetőjének köszönöm.

könyvbeszerzés 25.7 %-a, a műszaki beszerzés 41.6 %-a, az orvosi beszerzés 43.3 %-a végül a mezőgazdasági szerzeményezés 34%-a került 1959 folyamán a KK-nak *nem jelentő* szakkönyvtárakba. Hogy ez a csaknem „rejtett” könyvkincs mit jelent a kutatás és a termelés szempontjából, felesleges tovább részletezni.

3. A G—H jelű táblázatokhoz :

E táblázatok adatai szintén figyelmet érdemelnek, bár itt határozottan hangsúlyoznunk kell, hogy a következő évekre áthúzódó rendelések a többes példányok számát az egyetlen példányban érkezettek rovására növelni fogja, s így a központi feldolgozás *gazdaságossága* jóval kedvezőbben alakul, mint 1959. évi kimutatásunk sejteni engedti.¹²

Még e korrekciós lehetőségeket is figyelmen kívül hagyva, világos, hogy a művek 21%-a két vagy több példányban érkezik be könyvtárainkba; az átlagokon belül — mint ezt jeleztük — a társadalomtudományi művek érkeznek legnagyobb számban egy példányban (88%). A természettudományi, műszaki, orvosi, mezőgazdasági és általában műveknél sokkal nagyobb az ismétlődés (25—30%). Világos, hogy e szakcsoportokon belül leggazdaságosabb a könyvek központi feldolgozása. A hármas példányú beszerzéstől kezdve már egy év keretén belül is a természettudományi és műszaki könyvek veszik át a vezető szerepet, jóllehet ezek az első és második példánynál még elmaradnak a társadalomtudományi beszerzések mögött.

A központi feldolgozás, illetve katalóguscédula-ellátás szempontjából — a munka-ökonómiát tekintve — a 21%-ot kitevő kettes vagy többes példányok feldolgozása mondható rentábilisnak, kivált, ha meggondoljuk, hogy a következő évben az egyes példányok több százalékos csökkenésével s a kettes vagy többes példányok néhány százalékos emelkedésével kell számolnunk.

Fejtegetésünk végére értünk. E szerény elemzés néhány adattal kívánt hozzájárulni szerzeményezési gyakorlatunk jelenlegi képéhez *általában*, s a tervezett központi funkciók megvalósításához *különösképpen*. Egyet nem szabad felednünk: a vázolt kép nem teljes értékű, mert adatok híján ezúttal még nem tartalmazhatta a szocialista szektorból származó igen fontos könyvanyagra vonatkozó hasonló részletességű adatokat.

HARASZTHY GYULA

Raktározás, használat és feltárás a két budapesti műszaki egyetem tanszéki könyvtáraiban. Könyvtári törvényünknek vitathatatlanul legjelentősebb intézkedése a könyvtári hálózati rendszer megalapozása volt. A megadott elvi alapokon az új rendszer egyre izmosodik. Az adott keretek nem egyformák, a fejlődés is különböző fokú. A hálózati központok együttműködésének már szép példái alakultak ki. Az elvi kérdéseket illetően sokat jelentett és határozatainak végrehajtásával még nagyobb lendületet adott a hálózati ügynek az 1959 decemberében Szegeden az egyetemi és főiskolai könyvtárosok problémáit tárgyaló ankét.

Cikkünkben a legnagyobb egyetemi hálózat, a műszaki felsőoktatási hálózat egyes problémáit érintjük. A budapesti Műszaki Egyetem 60 és az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem 39, összesen 99 tanszéki könyvtárának szervezeti kérdéseiről, a tanszéki állomány mennyiségi adatairól és megoszlásáról már jelentek meg kisebb közlemények. Tájékoztatót kapott a könyvtári közvélemény arról a munkáról is, melynek során a hálózat központja, a Műszaki Egyetem Központi Könyvtára a tanszéki könyvtárak

¹² Ez az egyetlen rovatunk, ahol a nagy számok törvénye — több évi gyakorlat adatainak híján — nem érvényesülhetett, hiszen itt nem arányokat, hanem abszolút számokat kellene ismertetnünk.

folyamatos új beszerzéseinek és régebbi könyveinek teljes címanyagát beillesztette saját katalógusába. Ez így a teljes műszaki egyetemi központi címjegyzék igényével az eleinte elzárkózó tanszékek és a szélesebb műszaki tudományos közvélemény előtt is egyre megbecsültebb kutatási segédeszköz lett. (Lásd MÓRA László cikkeit a *Felsőoktatási Szemle* és a *Könyvtáros* utóbbi évfolyamaiban.)

Az 1959. év elején a hálózati központ új tanszéki csoportja a megelőző évek esetenkénti helyszíni látogatásait tervszerűekké tette és módszeres tartalommal töltötte meg. Addig csak az 1957. évvégi állapotot feltüntető statisztikai adatszolgáltatás állt a központ rendelkezésére a hálózati egységek könyvtáiról. Ezekben azonban a tanszékek csak mennyiségi adatokat adtak meg, és azok hitelességét nem ellenőrizte senki. A kezdetben idegenkedéssel fogadott helyszíni látogatások és tanácsadások módot adtak arra, hogy a központ megismerje a tanszéki könyvtárak valóságos helyzetét és megkezdje a központ és hálózati egységei előbb kapcsolatának kiépítését. A helyszíni látogatások nyomán a csoport részletes kataszter készítését kezdte el a tanszéki könyvtárak helyzetéről. Az említett régi és bizonytalan hitelű statisztikai adatok és a csak lassan kiépülő kataszter-nyilvántartás mellett szükségessé vált a teljes adatgyűjtés is. Ezért az 1960. január 1-i helyzetnek megfelelően az összes tanszékeknek egy 20 kérdést megválaszoló helyzetjelentést is kellett adniuk könyvtáraikról. Mindezek alapján a központ már olyan, jórészt hitelesnek mondható képpel rendelkezik hálózati egységeinek helyzetéről, melynek birtokában egyszerűsített céltudatosabban differenciálhatta a tanszékekkel kapcsolatos feladatait, másrészt általános érdekű elemzéseinek eredményeit is közzéteheti a könyvtári nyilvánossággal. Nem közömbös ugyanis, hogy ezt az utóbbi évekig szinte csak mennyiségileg ismert, a központi címjegyzékbe csak legújabbban bekerülő, mindmáig valósággal rejtve maradt nagy és értékes könyvanyagot kik gondozzák, hogyan raktározzák, kezelik, mennyire van feltárva, kik és hogyan használják.

Nem látszik feleslegesnek megemlíteni a szóban forgó állomány nagyságát: 1960. január 1-ével a budapesti Műszaki Egyetem 60 tanszékének 113 417 kötet könyve és 28 852 kötet folyóirata, az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem 39 tanszékének pedig 104 102 kötet könyve és 16 381 kötet folyóirata volt; a két egyetem összesen 99 tanszékén tehát együtt 217 519 könyv és 45 233 kötet folyóirat szolgált a műszaki felsőoktatást. A központi könyvtár 1959 folyamán már elérte azt, hogy az előző évek rendezetlen helyzetével szemben minden tanszékvezető felelős könyvtárkezelőt bízott meg, mégpedig további lépésként már nem is csak adminisztrátort, hanem egyre inkább az oktatószemélyzet erre legalkalmasabb tagját. A helyzetet az alábbi táblázat mutatja:

Kar neve	Tanszék száma	Főogl. kv. Több okt. + adm.	Docens + adm.	Adj. + adm.	Tanárs. + adm.	Más okt. + adm.	Okt. + 2 adm.	egyedül					
								Több okt.	Adj.	Ts.	Más okt.	Adm.	
Műszaki Egy.													
Gépészkar	26	—	1	2	7	8	2	2	—	1	1	—	2
Vegyészkar	14	—	1	—	4	4	4	—	—	—	—	—	1
Villamoskar	16	—	1	1	5	6	1	—	—	—	—	2	—
Központi tsz.	4	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	1	—
Ép. Ip. Egy.													
Építészkar	11	1	1	1	1	1	2	—	1	—	—	—	3
Mérnökkar	17	—	—	2	4	7	2	—	1	—	1	—	—
Közlek. kar	8	1	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	2
Központi tsz.	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1
Összesen	99	2	4	6	23	32	11	2	2	1	3	4	9

Ebből az a megnyugtatónak mondható helyzet tetszik ki, hogy a 2 főfoglalkozású tanszéki könyvtáron kívül (közlekedési mérnökkari könyvtár 16 638, ill. építésztörténeti tanszéki könyvtár 10 549 kötet könyvvel) 4 tanszéken az adminisztrátoron kívül több oktató is foglalkozik felelősen a tanszék könyvtárának ügyeivel, mégpedig egy külön az állománygyarapítás kérdéseivel. 72 tanszéken egy oktató az adminisztrátor segítségével kezeli a könyvtárat. Két tanszéken az oktatónak két adminisztrátora is van: e tanszék-két két-két kisebb tanszék összeolvadásából keletkeztek az utóbbi időkben, és a részlegek külön elhelyezésben maradtak. Kevésbé helyes azonban, hogy 10 tanszéken oktató végzi az adminisztrációs munkát is, 9 tanszéken pedig még ma is a régi helyzet áll fenn azaz csak adminisztrátor intézi a tanszéki könyvtár elvi, beszerzési és egyéb ügyeit is.

A tanszéki könyvtárak anyagának elhelyezését az alábbiakban szemléltetjük:

Kar neve	Tanszék- száma	Szekerények- ben	Szabad polcokon	Mindkettőn
Gépészkar	26	5	1	20
Vegyészkar	14	13	—	1
Villamoskar	16	14	—	2
Központi tanszék- ek	4	4	—	—
Építészkar	11	9	—	2
Mérnökkar	17	15	—	2
Közlekedési mérnökkar	8	7	—	1
Ép. közp. tanszék- ek	3	2	—	1
Összesen	99	69	1	29

A 69, zárható szekrényekben elhelyezett tanszéki könyvanyag helyzete biztonságosnak mondható. Az ábrázoló geometria tanszék az egyetlen, mely csak polcokon tartja anyagát. 29 tanszék, az összesnek majdnem harmada vegyesen, azaz a szekrényeken kívül a tanszék különböző helyiségeiben elhelyezett szabad polcokon is. Ez az utóbbi helyzet természetesen aggályos az anyag biztonsága szempontjából. Az egyes helyiségekben egyidejű ellenőrzés nem lehetséges, a tanszék személyi forgalma pedig nagy. Így van alapja azoknak az észrevételeknek, melyek a Központi Könyvtárban a tanszéki könyvtár-kezelők részére 1959-ben tartott együttes konferencián eléggé élesen elhangzottak a felelősség kérdéséről. A teljesen zárt szekrények ellen viszont több, sokszor a késő éjszakaig tudományos munkába elmerült oktató tett panaszt és szabad polcok bevezetését követelte.

A tanszékeken raktározásra használt polcfolyóméter-mennyiség adatai a következők:

Gépészkar	26 tanszékének	1852 folyóméter
Vegyészkar	14 „	1557 „
Villamoskar	16 „	726 „
Központi tanszék- ek	4 „	286 „
Építészkar	11 „	1025 „
Mérnökkar	17 „	1065 „
Közlekedési mérnökkar	8 „	571 „
Ép. közp. tanszék- ek	3 „	194 „
Összesen	99 tanszéknek	7276 folyóméter

A polcfolyóméter-mennyiség összevetve a 262 752 kötetnyi tanszéki állománnyal, folyóméterenként 36 könyvet mutat. A két egyetem egymás közti helyzete eléggé arányos (142 269 kötetre 4421 fm, illetve 120 483 kötetre 2855 fm), kissé az Építőipari Egyetem hátrányára. A karok közötti arányok egybevetése azt mutatja, hogy a tíz évvel ezelőtt megszervezett villamosmérnöki kar van a leghátrányosabb helyzetben. A várható gyarapodás jövőbeli elhelyezése nem lesz könnyű dolog. Üres polcanyaga ugyanis elenyészően kevés tanszéknek van. A polcmennyiség korlátozott lehetőségek közé szorított növelése mellett szükségesnek fog mutatkozni a tanszékek túlnyomó többségénél a meglévő anyag átvizsgálása és selejtezése. Megjegyezzük, hogy a tanszéki könyvanyag összetételének, állománygyarapításuk tervszerűségének kérdésével eddig tudtunkkal elméletben és gyakorlatban alig foglalkoztak. A Műszaki Egyetem Központi Könyvtára 1960—1965. évekre választott tudományos témái között azonban már szerepel ez a kérdés. A Központi Könyvtár eddig, még a közelmúltban is, statikus egységnek tekintette a tanszéki könyvtárak állományát. Az 1960-ban e tárgyban tartott viták és elemzések során azonban megszilárdult az ezzel éppen ellentétes elvi álláspont, az ti., hogy a tanszéki könyvanyag-nak nem szabad statikusnak lennie. A helyhiány tehát csak siettetni fogja a nagymérvű és véleményünk szerint kívánatos és szükséges tanszéki könyvselejtezéseket. A Központi Könyvtár felkészült erre, szorgalmazza és végzi a tanszéki selejtezések konkrét segítségét, részletes szabályzatot is készített erre. A tanszéken feleslegesnek bizonyuló, alig használt holt anyag egy részét a Központi Könyvtár saját állományába, más részét duplumtárába veszi át, esetleg a hálózat vidéki könyvtáraihoz irányítja, végső esetben az OSZK Könyvelosztójának adja át. Minden ilyen változás persze nem jelentéktelen munkát jelent a központban a címjegyzék helyesbítésében is: a tanszékről elkerült könyvet törölni kell, illetve be kell vezetni a szóban forgó selejtezett könyv új tartózkodási helyét. Lényeges adminisztratív eljárások is szükségesek a tanszéki selejtezések nyomán, így a tanszéki leltári törlések és az új átvevőnek a gazdasági hivatalok által a juttatott könyv árával való megterhelése könyvvjövírás útján.

A 99 tanszéki könyvtár raktározási rendjét és alkalmazott raktári jelzéseit a következő táblázat szemlélteti:

Kar neve	Tanszékek száma	Raktári rend				Egyéb	Raktári jelzet			
		szak	nagyság	lelt. sz.			betű	szám	mindkettő	egyéb
Gépészkar	26	13	1	7	5	1	14	8	3	
Vegyészkar	14	8	—	5	1	1	6	7	—	
Villamoskar	16	7	—	5	4	—	9	7	—	
Központi tanszékek	4	3	—	1	—	2	1	1	—	
Építészkar	11	8	1	2	—	1	3	5	2	
Mérnökkar	17	10	1	4	2	2	9	4	2	
Közlekedési mérnökkar	8	3	1	2	2	—	5	2	1	
Ép. közp. tanszékek	3	2	—	1	—	—	1	1	1	
Összesen	99	54	4	27	14	7	48	35	9	

A tanszékek túlnyomó része tehát szak szerint raktároz és csak számjelzést alkalmaz. Elég sok a leltári szám sorrendjében raktározó tanszék, bár el kell ismernünk, hogy ezek száma az Építőipari Egyetemen jelentékenyen kisebb. Ez utóbbi raktározási mód azt jelenti, hogy nem használják ki eléggé a helyet, beérkezés szerint raknak egymás mellé kis és nagy könyveket. Különös az, hogy néhány aránylag nagy állománnyal bíró tanszék is így raktároz, pl. a geodézia tanszék 5399, a gépelemek tanszék 3651 vagy az

ipari és mezőgazdasági épülettervezési tanszék 3148 kötettel. A keresés szempontjából persze közömbös a raktározás ilyen vagy más módja, hiszen ha a jelzet rá van írva a tanszéki katalóguskartonra, könnyen meg lehet találni a keresett könyvet nagyobb könyvanyagban is. A legtermészetesebb az lenne, hogy a szakrend szerint raktározó könyvtárak betű és számjelzést használjanak. Érdekes, hogy 36 tanszék mégsem így tesz: 6 csak betűt, 22 csak számot használ, 8 pedig semmi jelzést nem alkalmaz. Ez utóbbiak között nagy kötettségű könyvtárak is vannak, így az út-, vasútépítés és közlekedésügyi tanszék 3371 és a közlekedésüzemi tanszék 1428 kötettel. Ha ezek csak egy könyvet is rosszul osztanak vissza, az jelzés hiányában könnyen elkeveredhetik. Az egyéb módon raktározó tanszékek részben nyelv, részben betűrend szerint raktároznak. A jelzések táblázatának egyéb rovatában a jelzés nélküliek szerepelnek. A csak betűjelzéses tanszékek mind szakrend szerint raktároznak.

A nyugodt tanszéki kutatómunkát a külön olvasóhelyiségek biztosítják. A helyzet ezen a téren a következő:

Kar neve	Tanszékek száma	Olvasószobák száma	Férőhelyek száma
Gépészkar	26	5	49
Vegyészkar	14	6	65
Villamoskar	16	2	19
Központi tanszékek	4	2	35
Építészkar	11	5	95
Mérnökkar	17	1	10
Közlekedési mérnökkar	8	1	50
Ép. közp. tanszékek	3	1	20
Összesen	99	23	343

A legjobb a helyzet a vegyészkaron, a legrosszabb a két legnagyobb karon, a gépész- és a mérnökkaron. Sajnálatos, hogy pl. a közel 7000 kötetes gépgyártástechnológiai tanszéknek nincsen, míg 4 kis tanszéknek van külön olvasóhelyisége. A villamoskaron a 16 tanszék közül csak 2 tanszéknek van külön helyisége, ebből is az egyiknek alig néhány száz könyve van, jóval nagyobb, több ezer kötettségű tanszékeknek pedig nincs. A mérnökkaron sajnálatos módon a 17 tanszék közül csak egynek van külön olvasója, de pl. a nagy geodézia tanszéknek és még több 3000 kötetten felüli könyvtárral bíró nagyobb tanszéknek nincsen.

A tanszéki könyvkölcsönzés, a könyvek használatának helyzete az alábbi:

Kar neve	Tanszékek száma	Csak saját tanszéknek	Más tanszéknek is	Külsőknek		Hallg. is
				helyben	haza	
Gépészkar	26	5	3	1	12	5
Vegyészkar	14	1	1	—	10	2
Villamoskar	16	1	5	—	9	1
Közp. tanszékek	4	—	1	—	—	3
Építészkar	11	—	4	—	—	7
Mérnökkar	17	1	4	—	6	6
Közlekedési mérnökkar	8	1	1	—	—	6
Ép. közp. tanszékek	3	1	1	—	1	—
Összesen	99	10	20	1	38	30

A könyvek használata tekintetében a legörvendetesebb a helyzet. Jólesően állapít-hatjuk meg, hogy a két budapesti Műszaki Egyetem oktatói már messze túljutottak a pár évvel ezelőtti általánosan jellemző elzárkózottságon és tanszéki szűkkeblőségen. Jelentős része van persze ebben a központi címjegyzéknek, mely a tanszéki könyveket is bevonta a kutatás eleven és széleskörű vérkeringésébe. Az ennek nyomán jelentkező kölcsönzési kérések kényszerítően járultak hozzá az elzárkózás feloldásához. 30 tanszék csak az egyetemen belül kölcsönöz, ezzel szemben 38 ad ki könyvet külső személyeknek vagy szervezeteknek is. Igaz ugyan, hogy ezek jórésze csak kivételes mérlegelés és tanszék-vezetői hozzájárulás alapján kölcsönöz, akkor is főleg a tanszékkel tudományos kapcsolatban álló személyeknek és szervezeteknek, tehát korántsem korlátlan a könyvek használata-nak lehetősége. Nemrégén még kifejezett egyetemi rendelkezés tiltotta a tanszéki könyveknek a hallgatók kezébe adását, ma pedig már 30 tanszék kölcsönöz hallgatóknak is. Így a közlekedési kar összesen 8 tanszékéből 6, még a szolnoki hagyományok alapján, ahol a hallgatóságnak az akkor szervezett tanszéki együttesekbe való bekapcsolása nagy nevelői céltudatossággal történt.

A Központi Könyvtárnak 1959 folyamán sikerült fotolaboratóriumát egy mikro-filmfelvevő automatagéppel és egy xerox másoló berendezéssel bővítenie. Ily módon lehetőség nyílt arra, hogy a könyvekből mikrofilmet, a folyóiratok cikkeiről pedig xerox másolatot adjon ki a Központi Könyvtár. A tanszéki könyveknek és folyóiratoknak így már nem is kell elhagyniuk az egyetem területét kölcsönzési kérés esetén sem. Ez az újítás megnyugtató hatással volt az aggályoskodó, elzárkózó tanszékekre és hozzájárult a kölcsönzés kiszélesítéséhez. Kívánatos lenne az eddigi eredmények ellenére, ha a még ma is elzárkózó és a kölcsönzést csak az egyetemre korlátozó tanszékek mielőbb feladnák korszerűtlen álláspontjukat.

A tanszéki anyag feltárását a katalógusok helyzete világítja meg. Itt az alábbi kép mutatkozik:

Kar neve	Tan-székek száma	Szak-rendi	Betű-rendes	Mind-kettő	Egyéb	Szak v. betű + egyéb	Semmi	Központi kartonokat használja
Gépészkar	26	2	6	11	1	2	4	20
Vegyészkar	14	1	4	6	—	1	2	8
Villamoskar	16	—	12	1	—	—	3	8
Központi tanszékek	4	1	1	1	—	—	1	2
Építészkar	11	1	3	6	—	—	1	9
Mérnökkar	17	2	2	7	1	2	3	8
Közlekedési mérnökkar	8	1	4	1	—	2	—	6
Ép. közp. tanszékek	3	—	2	1	—	—	—	2
Összesen	99	8	34	34	2	7	14	63

A katalógusok használatának kérdése a tanszékeken ugyancsak kielégítőnek mond-ható. A csak betűrendes, valamint a betűrendes és szakkatalógust használók száma vélet-lenül egyformán 34, aránylag elég magas szám. 7 tanszék még másfajta is használ az említettek felül. Összesen 85 tanszék használ tehát katalógust. A katalógust nem használó 14 tanszéknek általában csekély könyvállománya van. Két tanszéknel azonban a kö-tetszám mégis elég magas ahhoz, hogy már ne nélkülözze a katalógust: a villamosmérnöki kari mechanika tanszék 1948 és az épületszerkezetek tanszék 2828 kötettel. Ez utóbbinál megemlítjük azonban, hogy a könyvtárat hosszú évek óta példátlan könyvszeretettel kezeli a tanszék egyik kiváló idősebb docense, aki minden könyvet behúnyt szemmel is meg-

talál. Mégis vitatható értékűnek kell mondanunk a személyhez kötött könyvtárkezelést. Szakkatalógust 42 tanszék használ. Több tanszék saját szakrendszert készített, a profiljának megfelelő részletezéssel. Érdemes felfigyelni arra, hogy 8 tanszék csak szakkatalógust használ, betűrendes katalógusnak nem látja szükségét. A Központi Könyvtár a tanszéki beszerzések bemutatása, azoknak a központi címjegyzékbe való beiktatása után minden könyvről megfelelő számú adréma-katalóguskarton levonatot küld a tanszéseknek. A táblázatban feltüntetett 63 tanszéken kívül a további 36 tanszék is átveszi ezeket, de nem használja fel. Ez utóbbiak egy része kisebb kötetszámú tanszék, és avval érvel, hogy ha kötetszámuk felnövekszik, majd használni is fogják őket, addig azonban csak gyűjtik. De máris akadnak nagy kötetszámú tanszékek is a katalóguscédulákat fel nem használó tanszékek között, így a geodézia tanszék 5399, a műszaki mechanika tanszék 3861 vagy a fizikai tanszék 3141 kötettel és még több hasonló nagyságú. Ez nagyon helytelen, mert így sok munka és fáradság megy kárba. A táblázat szerint egyébként minden karon több a katalógussal dolgozó tanszék, mint ahány a Központi Könyvtár kartonjait használja. Ennek pedig az a magyarázata, hogy jelentős azon tanszékek száma, melyek régebről megszokott kisüzemi módszereikhez ragaszkodnak még ma is, és inkább maguk készítenek nehéz gépelő munkával saját katalóguskartonokat. Meg kell tehát állapítanunk, hogy a Központi Könyvtárnak még sok felvilágosító munkát kell végeznie a tanszékeken, hogy a központilag készített katalóguskartonok általánosabb használatát elérje.

A bemutatott táblázatok és az ezek alapján végzett elemzések változatos módszertani képet mutatnak. A 99 tanszék hosszan elnyúló mezőnyhöz hasonlítható; az élenjárók és a hátul haladók között nagy a távolság. Az egységesítés munkájának gátat szabnak egyes megfontolást érdemlő helyi szempontok, sőt a helyenként igen erős tanszéki hagyomány is. Egy lényeges vonatkozásban, a tanszéki könyvleltározásban azonban már elítélendő mértékben kell az egységiséget hiányolnunk. Ez, sajnos, az állami tulajdont képező nagy értékű tanszéki könyvvállomány pontos és megnyugtató nyilvántartását teszi vitássá.

Mindezek alapján, a fenti felmérések és elemzések birtokában a Központi Könyvtárra a következő főbb új tervek megvalósítása vár a közeli jövőben: ügyviteli szabályzat kiadása a hálózat számára, tanfolyam a tanszéki könyvtárfelelősök részére, a tanszékek egymás közötti könyvtári tapasztalatcseréinek megszervezése, a selejtezések szervezetté tétele és tervszerű irányítása, esetleg a két egyetem csaknem száz tanszékén a tanszéki könyv- és folyóiratleltározás újjászervezése vagy központosítása. Mindezek elő fogják segíteni a kettős cél együttes megvalósítását: a Központi Könyvtár hálózati központként való fokozatos megerősödését és ugyanakkor a tanszéki könyvtárak munkájának gyorsított korszerűsítését.

HODINKA LÁSZLÓ—MIKÓ LAJOSNÉ

Egy újabb, ismeretlen Corvin-kódex feltűnése az amerikai könyvpiacon.

BONFINI a magyarok történetéről írott művében említi egy munkáját,¹ amely a CORVIN-, ill. HUNYADI-ház eredetéről szól. FÖGEL József az elveszett vagy lappangó Corvinák jegyzékében 25. sz. alatt sorolja fel ezt a művet.² Minthogy BONFININEK ilyen

¹ FÖGEL—IVÁNYI—JUHÁSZ: *Antonius de Bonfinis Rerum Ungaricarum Decades*. Tomus IV. pars I. Bp. 1941. 143. l.: Paucis ante diebus Antonius Bonfinis... Rhetiam venit, ubi cum regem et Beatricem adivisset varia librorum, quae nuper ediderat, volumina detulit. Tria regi dicaverat: Hermogenem et Herodianum... atque brevem de Corvine domus origine libellum. (Decas IV. liber VII.)

² *Bibliotheca Corvina*, Bp. 1927. 80. l.

című önálló munkáját sem kéziratban, sem nyomtatásban nem ismerjük,³ annál érdekesebb most annak az újabb Corvin-kódexnek feltűnése Amerikában, amely minden valószínűség szerint ezt a művet is tartalmazza.

1958 novemberében levél érkezett az Országos Széchényi Könyvtár igazgatóságához egy Izraelbe kivándorolt volt budapesti antikváriustól, amelyben többek között szó van egy, a levélíró által felfedezett, de jelenleg ismeretlen helyen levő Corvináról. Az általa — nyilván még Magyarországon — hosszabb időn át tanulmányozott kódexről többek között a következőket írja: „... azt hiszem, hogy módomban van megszerezni a régi, svájci tulajdonosától... a Korvina fedelének (eredeti, egykorú budai kötés) és az egyik lapjának a fotokópiáját, nemkülönben a részletes bibliográfiai adatait... és felfedeztetésének érdekes körülményeit is. A híre azért nem bukkant fel, mert úgy gondolom, hogy a jelenlegi tulajdonosa nem is sejtí, hogy milyen kincs birtokában van.” A Corvina részletes, több száz oldalra terjedő tartalmára is tudna felvilágosítást nyújtani — írja továbbá —, és véleménye szerint ez a Corvina tartalmánál fogva talán a legérdekesebbek közé tartozik, mert egyik része a HUNYADI-ház történetéről szól.

Az Országos Széchényi Könyvtár vezetősége e levélre adott válaszában kifejezésre juttatta abbeli hajlandóságát, hogy ha a levél írója minket a kódex nyomára vezet, a Corvina megszerzése érdekében anyagi áldozatra is hajlandó lenne. 1959 szeptemberében újabb levelet kaptunk Izraelből, amelyben a volt budapesti antikvárius azt írja, hogy időközben többszöri levélváltást folytatott a Corvina régi tulajdonosával, akinek nevét azonban nem közölte velünk, csupán annyit árult el róla, hogy magyar származású és jelenleg Svájcban él. Azt is megírta, hogy ő és az ismeretlen volt Corvina-tulajdonos Londonban együtt akarták a kódexet értékesíteni; 10.000 dolláros ajánlatot kaptak, de az antikvárius tanácsára mégis inkább Amerikába küldték a tulajdonos egy ismerősének, aki néhány hét múlva hirtelen meghalt. Özvegye tudott a Corvináról, de fogalma sem volt, kinek adhatta el a férje. A levélíró ebben a levelében ismételtelen felajánlotta, — hogy bizonyos ellenszolgáltatások fejében — elküldi a Corvina kötésének fényképét, részletes bibliográfiai leírását, közli velünk rövid tartalmát és megtalálásának körülményeit is. Könyvtárunk válaszában ragaszkodott ahhoz, hogy előbb szeretnénk meggyőződni a Corvina hitelességéről, tehát küldje el előbb az antikvárius az adatokat.

Erre a levélre azt a választ kaptuk, hogy az antikváriusnak fogalma sincs arról, hogy a Corvina jelenleg hol van, de úgy emlékszik, hogy az JOB olasz illuminátor munkája. Ez az utóbbi adat volt végül is az, ami először nyomra vezetett. Kézirattárunkban ugyanis éppen e levélváltással egyidejűleg folyt az antikvár-katalógusok cédulázása hungaricakéziratok szempontjából, és ugyanekkor készült e sorok írójának tanulmánya a Corvina scriptorairól.

Az *American Book Prices Current* 1952—1953. évi II. kötetének átnézése közben feltűnt, hogy az egyik kódexnél, amely a leírás szerint II. Pius pápa (Aeneas Sylvius Piccolomini) műveit tartalmazta, scriptorként Leonardus Job volt említve.⁴

Míthogy már ismerünk egy Leonardus Job által másolt Corvinát (BESSARION: *De ea parte evangelii*... etc., Bp. OSZK Kézirattára, Clmae 438.), figyelmünk e kódexre terelődött, sőt levélben kerestük fel az amerikai árverező céget (PARKE-BERNET Galleries Inc.), amelyben a kódex jelenlegi tulajdonosa iránt érdeklődtünk. A cég válaszából meg-

³ A III. Decas IX. könyvének — amely MÁTYÁS királlyá választását mondja el — végén van egy rész, amely a CORVIN-, ill. HUNYADI-család történetéről szól. Vö. az idézett BONFINI kritikai kiadás III. kötete 219—225. lapjaival.

⁴ 585. l.: Aeneas Sylvius (Pius II.) Illuminated Ms of his Writings, 327 leaves, vellum, 11 1/4 by 8 inches, in contemp lea over wooden bds, wits 4 metal clasps. Sgd by the italian calligrapher on verso 44 and verso 332, „Leonardus Job”. Italy, 1464—65

tudtuk, hogy a kódexet a LATHROP C. HARPER Inc. New York-i cég vásárolta meg. Ide is írtunk, de válasz nem érkezett.

Ekkor egy újabb szerencsés véletlen a kérdést megoldáshoz segítette: egy amerikai magyar Corvina-kutató levélben érdeklődött nálunk, hogy mit tudunk arról a Leonardus JOB nevű scriptorról, aki egy eddig a Corvina-irodalomban nem szereplő kódexet másolt, amelynek tartalma II. PRUS összegyűjtött írásai és a HUNYADI-család története. E levélre válaszolva közöltük az általunk már ismert adatokat a scriptorról s egyben kértük a kódexről a PARKE—BERNET Galleries árverési katalógusában⁵ közölt pontos leírást. Ez rövidesen meg is érkezett (mégpedig a vonatkozó részek xerox-másolatban), s ennek alapján kiderült, hogy ugyanarról a kódexről lehet csak szó, amelyről az Izraelbe kivándorolt budapesti antikváriustól értesültünk először. Az árverési katalógus biteles Corvinaként írja le a kódexet, noha a benne levő címer át van festve. Az amerikai Corvina-kutató szerint az újabb címer minden valószínűség szerint Lobkovicz Bohuslav címere.

Az árverési katalógus a kódexről, amelyet 1952. dec. 9-én árvereztek New Yorkban, A signed Corvinus codex címen az alábbi leírást adja: „183. Corvinus codex Pius II. pope (Enea Silvio de Piccolomini), Collected writings. Illuminated manuscript on vellum. 327 leaves. Written in a fine humanistic hand, 31 lines to the page. First page within a beautiful Renaissance border of interlacing vine-tendrils in green, blue, vermillion, and burnished gold, in lower part of the border the painted coat of arms enclosed in a laurel wreath, also a large ornamental initial „P” in burnished gold on colored ground. There are in addition over 60 large initials, most of them in burnished gold on a colored ground of interlaced white stemwork. Small folio (11¼ by 8 inches), contemporary brown leather on wooden boards, worn, on the sides several concentric frames formed by blind fillets and pattern of interlaced ropework. Four clasps and catches (two in front, one on top, one at the bottom). (Baltimore Private Collector) (Italy 1464—5.)”

Továbbá megtudjuk még a katalógusból, hogy a kódexmásoló Leonardus JOB a kódex két lapján (f 44^v és 332^v) megnevezi magát, hogy a kódex tartalma AENAS SYLVIVS 1460 és 1464 között írott levelei, valamint a HUNYADI-ház története. A leírás mellett megkaptuk a kódex első lapjának fénykép-, ill. xeroxmásolatát is, amit a katalógus mellékletként közöl. A kódex szövege II. PRUSnak a török császárhoz, II. MOHAMMEDhez intézett és a maga korában közismert levelével kezdődik, amelyben a pápa felszólította a címzetet, hogy térjen a keresztény hitre, így akarván megszüntetni az Európa népeit fenyegető veszedelmet.

Mint hogy vannak összefüggések a II. PRUS által képviselt politikai irányzat és a HUNYADI-ház, ill. Magyarország története között, érthető logikai összefüggésben került együvé a kódexben található kétféle mű: a pápa levelei és MÁTYÁS király családjának története.

Egyelőre nem kívánunk további találgatásokba bocsátkozni a kódex tartalmát és hitelességének bizonyítékait illetően addig, amíg — amint erre komoly kilátásunk is van — sikerül megszerezni a jelenlegi tulajdonos címét és a kódex teljes mikrofilmjét.

CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA

⁵ Rare Books and Manuscripts, Public Auction Sale Tuesday and Wednesday December 9 at 1 : 45 and 8 p. m. December 10 at 8 p. m., New York, Parke-Bernet Galleries Inc., 1952. 43—46. No. 183. illust. 43—44. l.

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) új könyvtári vonatkozású szabványajánlása. Az ISO/TC 46 — a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet könyvtári és dokumentációs kérdésekkel foglalkozó bizottsága — a következő nemzetközi szabványajánlást dolgozta ki: ISO Recommendation No. 77. *Références Bibliographiques, Éléments Essentiels*, 1958. 7 p.

E munka előzményei még 1947-re nyúlnak vissza. Ekkor nyújtotta be az első szövegjavaslatot a bizottság titkári teendőit ellátó Holland Szabványügyi Intézet. A javaslat tárgyalására 1948-ban került sor Hágában, majd 1951-ben Rómában, ahol úgy határoztak, hogy a témát két részre bontva dolgozzák fel. Az idők során — az újabb hozzászólásoknak megfelelő módosításokkal — 3 tervezet is készült. A tervezet legutóbb 1958 szeptemberében, Hágában az ISO/TC 46 VII. teljes ülésén került tárgyalásra, és hosszas vita után elfogadásra (l. Magy. Könyvszle. 75. évf. 1. sz. 119—122 l.). A tervezetet a bizottság 37 közreműködő tagja közül 19 elfogadta, köztük Magyarország is. A szabványtervezet elfogadása körül a legtöbb vitát az okozta, hogy a titkárság a bibliográfiai hivatkozás szabályait két részben — a rövidített és teljes hivatkozás tekintetében — dolgozta ki, melyet az elfogadás sorrendjének megfelelően, két kiadványban kívánnak közzétenni. Több javaslat, köztük a magyar hozzászólás is arra irányult, hogy a rövidített és teljes hivatkozás párhuzamosan egy nemzetközi szabványajánlásban kerüljön kiadásra. Ez a kívánság végül is kompromisszumhoz vezetett, mely szerint a később kiadásra kerülő teljes hivatkozás tartalmazza a korábban kiadott és a rövidített hivatkozásra vonatkozó szabályokat, az ISO R 77. szerint.

Az ISO R 77. szabványajánlás tíz szakaszból és részletes példatárból áll. A bevezető hatálypont szerint az ISO-ajánlás csak azokat az adatokat tartalmazza, amelyek bármilyen bibliográfiai hivatkozás esetén *lényegesnek* tekintendők. Felsorolja a hivatkozás elemeit a könyvek, folyóiratok, gyűjtemények és folyóiratcikkek tekintetében. Az adatok közlésének sorrendjét is — a folyóiratcikkek egyes adatainak kivételével — kötelezően írja elő. A szerzők nevének közlése tekintetében a nemzetközi szabványajánlás úgy intézkedik, hogy két szerzőnél mindkét nevet kell közölni, három vagy több szerző esetében csupán az elsőt kell feltüntetni, utána írva az „et alii” szavakat. A szerzőkre vonatkozó előírások között említi, hogy az utónevet és egyéb meghatározó elemeket úgy kell feltüntetni, ahogyan az a hivatkozott műben szerepel. Megengedi a hivatali állás vagy rang feltüntetését is, ha az a szerző azonosítását elősegíti. A mű címét eredeti formában kell közölni, esetleg transliterálva. Folyóiratok címeit az ISO R 4. (International Code for the Abbreviation of Titles of Periodicals) szerint kell rövidíteni. A mű létrejöttében közreműködő bármely személy (fordító, illusztrátor) nevét a cím után lehet közölni, ha ez az azonosítás megkönnyítését elősegíti. A továbbiakban előírásokat tartalmaz a kiadás időpontjának közlésére, az esetleges rövidítések feloldására és a tipográfiára. A szöveg végén közölt példatár hasznosan egészíti ki a nemzetközi szabványajánlás előírásait.

A vonatkozó magyar szabvány, az MSZ 3497—59 *Bibliográfiai hivatkozás*, lényegében megfelel az ISO R 77. előírásainak, annál részletesebb is, mert a rövidített és teljes hivatkozás adatait is tartalmazza.

BARTA GÁBOR